

JERNBANE

DIRECTORATET

JERNBANE

Vi fremstiller en nyttig bav-
program for de viktige
myndigheter. Det blir be-
delevert før det blir viden-
derfor hvor myndigheten
man fra tysk side ikke
kunne si at intet blev
gjort av oss.

Direktør C. W. Eger
1. mrt. 1940.
Riksavokatens med-
delelsesblad nr. 46 al-
da 78.

Det mste hvorfra ovenstående si-
st er hentet fant sted i nevnden
for industri og omsetning. Til dette
var innkalt representanter bl. a.
fra statsbanene. Det gjaldt arbeider
i samarbeide med okkupantene for
å holde arbeidslivet i gang. Arbeid-
dene blev også fremmet således at
tyskerne ikke kunde si at intet blev
gjort.

Men for å ta et enkelt område:
Jernbanebygningen. Var det riktig
eller var det galt å fremme denne
i okkupasjonstiden? Det var sær-
lig Sørlandsbanen og Nordlandsba-
nen det gjaldt. Vi vet nu at disse
baner ikke blev til noen fordel
for tyskerne. Vi vet videre, at uten
det arbeidet som blev utført under
samarbeidet med tyskerne ville vi
i dag ikke hatt jernbanen helt
frem til Stavanger. Vi vet videre,
at Nordlandsbanen ikke ville væ-
re kommet så langt som den nå
er. Men var det allikevel riktig for
hordmenn å bygge banen? Jeg
mener ja, men Hølesterett har i
en kjennelse den 7. juni 1947 ut-
talt med Hrd. dommer Soelseth
som førstevoterende og tiltrådt
av hølestertsdommerne Larsen,
Kruse-Jensen og Thrap samt ju-
stitiarius Stang følgende:

At Nordlandsbanen var en
jernbane av den største strate-

isk og militær betydning, og han
oppfordret dem til å bruke
alle midler til å få den ferdig.
Det var ikke mulig å få den
ferdig på den måten man
oppførte seg etter. Det var
etter min mening tilstrekkelig
at Nordmanns virksomhet
objektivt sett er rettsstridig og
også utilønlig bistand til fienden.

Ved tilslut av hølesteretten
permet syns å ha fått ut fra
at Nordlandsbanen som jern-
bane denne ville være ferdig og til
nytte for at Nordmanns forhold
skulde ikke komme til utilønlig bi-
stand. Dette min opfattning er
en sådan forståelse uriktig.
Men kjennelsen ikke til hvad fi-
endens planer nestaktig gikk ut
på, og det er ikke tenkelig at
om fiendens principale mål var
at få hele banen ferdig, så had-
de fienden allikevel tilstrekke-
lig motiv til å gå i gang med
arbeidet selvom banen bare
delvis blev ferdig, og fienden
kunde endog ha interesse av å
gå i gang med arbeidet selv
om den ikke oppnådde mer enn
delvis lettelse i sin trafikk, f. eks. ved at terrenget på enkelte
strekninger ble utjevnet slik
at troppetransporter kunde gå
fortere. Selv med en sådan un-
derordnet nytte av anlegget
kunde det nemlig ut fra et mi-
litært syn være berettiget å gå
i gang med det og deltagelse
etter frivillig overenskomst med
fienden eller firmaer som re-
presenterte fienden i fremme
av dette formål, må også anse-
es som rettsstridig bistand.

At det kanskje for en eller
annen kyndig mann kan ha
vært klart at Nordlandsbanen
ikke kunde bli ferdig mens
krigføringen pågikk er derfor
ikke til hinder for at rettsstri-
dig bistand foreligger ved fri-
villig deltagelse i arbeidet. Og i
sin almindelighet vil derfor en

rettsstridig bistand ikke være
til hinder for at Nordlandsbanen
blev ferdig.

Det herut følger at en direk-
toratets beslutning om å gi
bistand til Nordlandsbanen ikke
er rettsstridig. Det er derfor
som Jernbanesmytelen for til-
endom har truffet Normann.

Å det tidspunkt da denne klen-
delse blev avsagt var Høleste-
rett ukjent med det ovenfor om-
talte mte i nevnden for industri
og omsetning og de svige mter,
hvor arbeidet ved jernbanene blev
drafset. Det kan derfor være rik-
lig å slette mere fra disse mter.
Der blev behandlet såvel vel-
kom jernbanespørsmål — begge
for så vidt like strategisk bety-
dningsfulle. Jeg sletter:

Direktør Jahn: Ingen av sta-
tens anlegg er stanset etter
den oppgave jeg har, er det ves-
entlige kommunale.

Direktør Gunnar Schjeldrup:
Er det noen mulighet for
fortsatt elektrifisering av jern-
banene?

Generaldirektør Hoff: Vi har
kobber nok til anlegget Nes-
landsvatn-Kristiansand, men
materialer til utvidelse av rul-
lende materiell har vi ikke.

Gunnar Schjeldrup: 5000 à
6000 tons kobber kan vi regne
med å komme op i. Det er håp
om å sette Hovland Gruber i
Telemark i gang, men det kan
være spørsmål om vi får lov til
å beholde vårt kobber.

Allerede 1. mrt. den 8. mai hadde
de Volan uttalt: «Den viktigste
opgave er først å bringe transport-
vesenet, broer og jernbaner for-
delen. Her må krefte settes inn
uten hensyn til budgetter og tidli-
gere arbeidsmetoder. Arbeidet må
foregå i lyntempo og ved hjelp av
private entreprenører.» Banedir-
ektør Aubert meddeler, at arbeidet
på Sørlandsbanen går normalt og

Fortsættelse side II

Batt det meste av dokumentet. Det
er ikke teknisk interessant.

Det mæs stræd til skillet i

Det samme er ikke tilfældet med den militære operasjonen. Det er ikke muligt at udarbejde en bestemt meddelelse om hvilket resultat der skal fås.

«Direktør C. W. Eger uttalte at sålenge de militære operationer ikke var avsluttet (ingen tv. på disse skulde føre til nogen positivt resultat var der sienkynlig ikke et naturlig at tyskerne overtar en del reparasjoner af veier og jernbaner m. v. Senere må vi dog gøre det selv, og med et ganske annet tempo enn landet hittil er vant til. Det er videre nødvendig at arbeidet igangsettes uavhengig av de gamle begreper med hensyn til rentabilitet bl. a., fordi inntektskildene ikke kan beregnes. En rekke av de annuliasjoner man møtte i alle grupper skyldes en viss panikkstemning og kan påregnes bedret efterhvert som tiden begynner å vende tilbake (til litt til hvem? til hvad?).»

Spådommen viste sig riktig. Tidlitt vendte tilbake og der blev samarbeidet med okkupantene over en lav sko.

En vanskelighet, når man stod overfor anleggsarbeiderne var sprengstoffspørsmålet. Dette blev nevnt av den administrerende direktør for Entreprenørenes landsforening allerede i møte 8. mai 1940 (Riksadvokatens meddelesesblad nr. 46 side 39). Spørsmålet blev tatt opp igjen i møte 9. mai av den administrerende direktør for sprengstoff-fabrikken, direktør Størz som bl. a. uttalte: «Dette spørsmål er meget aktuelt for anleggsindustrien, hvad enten det er veianlegg, jernbaneanlegg eller annet, idet intet kan settes igang her uten anvendelse av sprengstoffs. (Hadde man ønsket å sabotere, var her flaskehalsen angitt. Men det ønsket man ikke.) Direktør Gunnar Schjelderup meddel-

te at han ikke kunne give et svar, da han ikke havde fått et svar fra Riksadvokatens meddelesesblad (nr. 46 side 39).

Det var ikke før det kom tillykke, hvorvidt 1.5 millioner var domstillingens økonomiske grunnlag for tilfelle 1. Det bestemmede i landssvikansordningen, ifølge hvilken 1. Og denne vil gjøre sig for mig så meget sterkevisende som jeg under de nærværende forhold som foreligger i nærværende sak vilde finne det å være et betydelig interesse for domstolen å være fullt orientert med hensyn til hvilken uttakning andre av landets større ovnatsperier hadde ha vært beroft av rettsoppgjøret, eller muligens riktligere uttrykt: Hvad er det som forklarer at det, såvidt jeg av det fra skranken opplyste har forstått, bare er en enkelt av vedkommende større bedrifter som har hatt et opgjør med myndighetene (inndragning). Også andre ovnatsperier må antas å ha levert ovner til tyskerne i betydelig utstrekning, om enn muligens den tyske omsetning hos dem prosentvis kan ha ligget lavere enn tilfellet var for tiltalte vedkommende. En vesentlig faktor ved bedømmelsen av tiltaltes forhold blir i hvert fall den dengang ut fra hederlig nasjonal innstilling rådende opfatning innen branthen hvad angår leveranser til fienden. Og da hverken domstillingene eller annet for Høieste rettsrådgivende materiale vidt gir noen virkelig orientering synes følgen å måtte at lagmannsrettens dom med edforhandling opheves i sin helhet.

Det skulde synes naturlig at

kupasjontiden «hverken» på ene eller den annen side. Da står overfor et rettsoppgjør sådant utvalgs innstilling aldannet enn rådgivende. De al-

(... der ikke var tilstede i retten) og dermed henvendelse av spørsmål. (Hadde man ønsket å sabotasje, var her flaskehalsen angitt.) Men det ønsket man ikke.) Direktør Gunnar Schjelderup «meddeler» (samme side i Riksadvokatens meddelelsesblad) at flere kommuner hadde henvendt sig til nevnden for å få ordnet sprengstoffspørsmålet og nevnden hadde i går (8. mai 1940) hatt en samtale med den tyske major Neff og fremholdt viktigheten av å få sprengstoffindustrien igang, hvilket han tømbeikkelig å ta opp med de militære myndigheter.

*

De her nevnte ting hadde Høesterett ikke kjennskap til, da det avsa sin ovenfor nevnte kjennelse. Jeg har funnet det riktig å si at de offisielle og offentlige dokumenter såvidt utførlig for å gi et billede av situasjonen. Selv sagt kan jeg ikke gjengi alt hvad Høesterett ikke visste — det vilde bli for meget. Men jeg står selv sagt til disposisjon med ytterligere statater om så ønskes. Det er etter min mening intet å bebreide Høesterett av 1947 i denne forbindelse. Retten skal dømme etter de framlaate bevisligheter. Det gjelder forsøkt det samme som Høesterett senere uttalte om lagmannsrettsdommen i Huun-saken i Bergen. (Høesterettsdommer Sjurud Pougners votum):

Jeg legger til at det i og for seg er vel forståelig, at lagmannsretten ved sakens behandling såvidt tidlig som våren 1946 ikke er stanset op ved de sider av saksforholdet som jeg nettop har berørt. Man var den gang stort sett neppe klar over i hvilken utstrekning, såvel gode norske myndigheter som næringsorganisasjonene var gått inn for et samarbeide med tyskerne som faktisk innebar bistand til fienden i meget betydelig utstrekning gjennem industriell produksjon. Efterhvert er opplysningene herom trukket frem.

Det har mættet trekkes frem. Legg har det ikke vært. Der kan i denne forbindelse intet behvi des Høesterett — vel de myndigheter, som har sittet på oplysningsene. Øvrig påtalemyngheter burde allerede fra første stund av ha lagt sitt arbeide bredere ut. Dem vilde da ha spart et godt

blitt et lagmannsrettssom dom med hovedforhandling opphevet i al helhet.

Det skulde synes naturlig at Høesterett i 1947 hadde reist det samme spørsmål for Nordlandsbanens — og også for Sørlandsbanens — vedkommende: Hvad er der gjort med dem som vitterlig bygget disse baner — med entreprenørene — som også med leverandørene. Når spørsmålet ikke ble reist før grunnen dels være, at der i 1947 var den annen førstvoterende i Høesterett enn i 1949, dels at mentaliteten også i Høesterett var en annen i 1949 enn i 1947. Forståelsen var blitt større i mellomtiden. Ennu savner dog offentligheten det foredrag som banens hovedentrepreneur holdt i London under okkupasjonen. Det skal ha vært både saklig, rolig og objektivt og egnet til å klarlegge begrepene, selvom det blant tilhørerne i London vakte en viss overraskelse, da det ble holdt. Disse trodde i altfor høi grad på legenden om den absolute motstand.

Jeg har i ovenstående utelukkende holdt mig til offisielle og offentlige dokumenter. De viser med tydelighet, at myndighetene i 1940 og fremover inntok et helt annet standpunkt enn det man senere ville vedkjenne sig. Det viser videre, at der den første tid etter 1945 — man kan si helt til 1949 (Huundommen) om enn gjen nem overganger hersket stor uklarhet om forholdene under okkupasjonen. Dette har ledet til fengsel og dom over mennesker, som aldri skulle lidt sådan overlast. Det har videre ledet til en splittelse innen det norske folk, som har vært ytterst politisk uheldig og kan få konsekvenser, som idag ikke lar sig overse.

Det meddeles, at der etter Huundommen er kommet en rekke krav om ettergivelse av ilagte bøter. Det er naturlig. Men konsekvensene bør bli større. Der bør nedsettes et utvalg av menn og kvinner til å gjennemgå rettsgangsret og til å fremkomme med forslag til en samlet revisjon. Dette utvalg bør bestå av menn som ikke har haft noe eller fullført mindst mulig med politisk virke. Det bør også komme med et utvalg til å gjennomgå

hver en av dem som har gjort det. Det skal overfore et rettsoppdrag man et sådant utvalgs innstilling til å bli annet enn rådgivende. De administrative ordnere — myndigheter, i første rekke riksadvokaten — bør så ta sitt standpunkt til de enkelte saker. Det forhindrer ikke, at en sådan nevnta innstilling i realiteten kan bli avgjørende. Det naturlige er her, at Stortinget — protokollkomiteen — tar initiativet. Mennene må kunne finnes, bare man frir sig fra den almene overtro i visse kretser, at der ikke finnes mennesker utenfor Oslo og nærmeste omegn. Nevdens konklusjon vil sikkert bli klar etter et av følgende alternativ:

1. Ophevelse og opreisning for tusener av straffede eller
2. videre fremrykning av de gamle linjer med tiltale mot tusener, hvis saker av en eller annen grunn ikke er fremmet.

Jeg tror og håper inderlig på det første alternativ. Der har vært anrettet ulykker nok. Men det forutsetter at man avskriver legenden om den ubetingede motstand.

Den uttalelse av direktør C. W. Eger, som — sikkert uten at datoen har vært tilslikt — ble avgit 17. mai 1940 og som er anført som motto over denne artikkel gav nemlig, om enn i noen krass form, uttrykk for administrasjonsrådets og nevdens principielle syn: Det skulde samarbeides og da ethvert samarbeide forutsetter en viss tillit, måtte man ikke forspille tyskernes.

Lorentz Vogt.

Dødsfall

NEW YORK, 25. nov.
(NTB). Bestyrer Julius N. Hoff, Brooklyn, er død, 66 år gammel. Han var født i Trøndelag men vokste opp i Tønsberg. I 6 år var han formann i styret for Det norske Barnehjem i Brooklyn og var også med i ledelsen av en rekke andre norske institusjoner og foreninger.

HITLERS finansminister dr. Hjalmar Schacht, skal likevel stilles for en ny denazifiseringsdomstol.

